

«Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir ortaklık yaratan Anlaşma» ya ekli «Geçici Protokol» ün birinci maddesi uyarınca 23 Kasım 1970 tarihinde Brüksel'de imzalanmış olan Katma Protokol ve ekleri ile Malî Protokol, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu yetki alanına giren maddelerle ilgili Anlaşma ve Son Senet'in onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun tasarisının, Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Malî ve İktisadi İşler, Dışişleri, Turizm ve Tanıtma ve Bütçe ve Plân Komisyonlarından 5 er üye alınmak suretiyle kurulan Geçici Komisyon raporu (Millet Meclisi : 1/406; Cumhuriyet Senatosu : 1/1246)

(Not ; Millet Meclisi S. Sayısı : 331)

*Millet Meclisi
Genel Sekreterliği
Kanunlar Müdürlüğü
Sayı : 2740*

6 . 7 . 1971

CUMHURİYET SENATOSU BAŞKANLIĞINA

Millet Meclisinin 5 . 7 . 1971 tarihli 125 nci Birleşiminde öncelik ve ivedilikle görüşülerek açık oyla kabul edilen, «Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir Ortaklık Yaratan Anlaşma» ya ekli «Geçici Protokol» ün birinci maddesi uyarınca 23 Kasım 1970 tarihinde Brüksel'de imzalanmış olan Katma Protokol ve ekleri ile Malî Protokol, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu yetki alanına giren maddelerle ilgili Anlaşma ve Son Senet'in onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun tasarısı, dosyası ile birlikte sunulmuştur.

Saygılarımla.

*Sabit Osman Avcı
Millet Meclisi Başkanı*

Not : Bu tasarı 21 . 12 . 1970 tarihinde Başkanlıkça İlk Komisyona havale edilmiş ve Genel Kurulun 25, 6, 1, 2, 5 . 7 . 1971 tarihli 120, 123, 124 ve 125 nci birleşimlerinde öncelik ve ivedilikle görüşülerek kabul edilmiştir. (Millet Meclisi S. Sayısı : 331)

Geçici Komisyon Raporu

Cumhuriyet Senatosu
Geçici Komisyonu
Esas No. : 1/1246
Karar No. : 2

8 . 7 . 1971

Yüksek Başkanlığa

Millet Meclisinin 5 . 7 . 1971 tarihli 125 neç Birleşiminde öncelik ve ivedilikle görüşülerek açık oy ile kabul edilen, «Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir Ortaklık yaratan Anlaşma» ya ekli «Geçici Protokol» ün birinci maddesi uyarınca 23 Kasım 1970 tarihinde Brüksel'de imzalanmış olan Katma Protokol ve ekleri ile Mali Protokol, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu yetki alanına giren maddelerle ilgili Anlaşma ve Son Senet'in onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun tasarısı, Genel Kurulun 6 . 7 . 1971 tarihli 84 ncü Birleşiminde kurulması kabul edilen Geçici Komisyonumuzda, Dışişleri Bakanı Osman Olcay ve yetkili uzmanlar ile, Maliye ve Gümrük ve Tekel bakanlıkları temsilcileri de hazır buldukları halde tetkik ve müzakere olundu.

I - Giriş ;

İkinci Dünya Savaşından sonra, devletlerin, politik veya ekonomik amaçlarla, birbirleriyle yakınlaşmak ve birtakım uluslararası gruplaşma ve kuruluşları meydana getirmek için büyük çabalar sarfettiği bilinmektedir. Önceleri, yeni bir savaş tehlikesini önlemek üzere yapılan anlaşmalar, zamanla ekonomik birleşmelere dönüşmüş; dünya ekonomisi şartlarında meydana gelen önemli değişimler, uluslararası ilişkileri artırmış, gelişmekte olan teknoloji ve üretim savaşını içinde yaşayabilmek için bir araya gelmek, işbirliği yapmak zarureti belirlemiştir.

Ulusların yakınlaşması ve gruplaşması akımı, içinde bulunduğumuz yüzyılda iki Dünya Savaşına sahne olan Avrupa ülkelerini de büyük ölçüde etkilemiş ve bu ülkeler, her türlü çare ve imkânlardan yararlanmak suretiyle Avrupa'nın ekonomik ve politik birliğini gerçekleştirmek yolunda önemli gayretler sarfetmişlerdir. Özellikle ekonomik alandaki birleşme hareketleri, çeşitli teşebbüsler, denemeler ve uzun yıllardan sonra olumlu bir sonuca ulaşmış ve 1951 yılında kömür ve çeliğe dayanan ağır endüstri için bir Ortak Pazar kuran CECA (Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu) Anlaşmasını imzalayan altı Avrupa ülkesi, bu kuruluşun çalışmalarından elde edilen başarılı neticeleri de dikkate alarak; o zamana kadar denenmiş, daha derin ve geniş kapsamlı topyekûn bir yaklaşımı gerçekleştirecek adımı atmışlardır. Çok çeşitli ve karmaşık problemlerde görüş birliği sağlanmasından sonra, 25 Mart 1957 tarihinde Roma'da, Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında Avrupa Ekonomik Topluluğunu yaratan Anlaşma imza edilmiştir.

II - Avrupa Ekonomik Topluluğu :

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) nun amaçları, Avrupa ulusları arasında gittikçe daha sıkı bir birliğin kurulması; Avrupa'yı bölen siyasi engellerin elbirliği ile ortadan kaldırılması suretiyle ülkelerin sosyal ve ekonomik gelişmesinin sağlanması; gayretlerin, esas amacı teşkil eden milletlerin çalışma ve hayat şartlarının devamlı şekilde iyileştirilmesine yöneltmesi; devamlı ve muntazam bir gelişme ile, dengeli bir ticareti ve âdil rekabeti temin etmek için mevcut ekonomik engellerin birlikte kaldırılması ve daha geniş bir pazar kurulabilmesi; çeşitli bölgeler arasındaki farklılığı ve bunların daha az gelişmiş durumda olanlarının gelişmesindeki gecikmeyi azaltmak suretiyle, ekonomilerdeki birliğin kuvvetlendirilmesi ve âhenkli gelişmenin temini, şeklinde ifade edilebilir.

Bu amaçlardan hareket ederek AET'yi kurmaya karar veren altı ülke, memleketlerin refahlarını Birleşmiş Milletler Anayasası prensiplerine göre artırmayı temin gayesiyle, aynı ideali paylaşan diğer Avrupa ülkelerini de bu topluluğa katılmaya çağırılmışlardır.

1. — Roma Andlaşmasının genel esasları :

AET'yi kuran Roma Andlaşmasının esas hedefi, altı üye ülke arasında gerçek bir ekonomik birlik vücuda getirmektir. Andlaşma sadece ihracat ve ithalâtın kolaylaştırılmasına yönelik basit bir ticaret anlaşması değildir. Andlaşmanın özelliği, tesis edilen Ortak Pazar'ın âhenkli bir şekilde işlemesinin, ekonomik ve sosyal alanlarla ileri bir yakınlaşma sayesinde çeşitli millî ekonomilerde sağlanacak gerçek bir kaynaşmaya bağlanmış olmasıdır.

Bununla beraber, mal alışverişlerinde konulmuş olan kontenjanlar ve gümrük vergilerinin kaldırılması, Andlaşmanın ilk hedefini teşkil etmektedir. Bir Ortak Pazar kurulmasına esas olan bu serbestleştirme faaliyetine paralel olarak, diğer alanlarda alınacak tedbirlerin gerçekleştirilmesi de programlandırılmıştır. Roma Andlaşması 12 yıllık bir geçiş dönemi öngörmektedir.

Avrupa Ekonomik Topluluğunu kuran Roma Andlaşmasının genel esasları şöyle özetlenebilir :

a) Mal alışverişlerinin serbestleştirilmesi (gümrük birliği) : Roma Andlaşması, üye devletler arasındaki mal alışverişlerinin tamamını kapsamakta ve bir yandan ithalât ve ihracata uygulanan Gümrük vergileri ve eş etkili her türlü resimlerin kaldırılmasını, diğer yandan da üçüncü ülkelere karşı ortak bir Gümrük Tarifesinin kabulünü öngörmektedir. Andlaşma, Gümrük vergilerinin yanı sıra, üye devletler arasındaki ithalât ve ihracata uygulanan her türlü miktar tahditlerinin de kaldırılmasına ilişkin hükümleri ihtiva etmektedir. Roma Andlaşması, bütün bu hususların gerçekleştirilmesi için 12 yıllık bir geçiş dönemi ve bu süre içinde yapılacak işlemlerin sıra, süre ve usullerini tesbit etmiştir. Andlaşma 1958 yılı başında yürürlüğe girdiği cihetle, bu süre halen sona ermiş bulunmaktadır.

b) Tarım ürünlerine uygulanan özel rejim : Roma Andlaşmasının tarım için öngördüğü özel rejim, devletler arasında ortak bir tarım politikası tesis edilmesidir ve bu bakımdan gümrük birliğinden de öteye gitmektedir. Bu rejim, topluluğa dâhil ülkelere, belirli hedefler tesbiti ve bunlara erişmek için çare ve araçların birleştirilmesi vecibesini yüklemektedir. Bundan çıkan anlam ise, topluluğun, ortak çıkar amacı ile ilgili sorumluluğu üye devletlere bırakmayıp, kendi üzerine almasıdır. Bu sebeple tarım, Roma Andlaşmasının kapsamına giren alanların bütünü içinde en fazla milletlerüstü bir karar ve eylem gerektiren alan hüviyetine bürünmektedir.

Roma Andlaşmasının tarım alanında öngördüğü ortak tarım politikasının hedefleri, özetle, tarımda teknik ilerlemeyi geliştirerek verimliliği artırmak, tarımla uğraşan nüfusa âdil bir hayat seviyesi sağlamak, piyasaları istikrara kavuşturmak, tarım ürünlerini tedarik emniyetini sağlamak, tarım ürünlerinin tüketiciye intikalinde mâkul bir fiyat seviyesi temin etmektir.

c) Elemeğinin serbest dolaşımı ve sosyal politika : Roma Andlaşması, sosyal alanda da önemli hükümler ihtiva etmektedir. AET'nin sosyal yapısı, iki ana amacın gerçekleşmesine yönelmiştir : İstihdamın artırılması ve fertlerin hayat şartlarının yükseltilmesi, çalışma şartlarının iyileştirilmesi. Andlaşma, bu amaçlara erişmek için, başlıca şu çare ve araçları öngörmektedir :

- Kişilerin, özellikle işçilerin serbest dolaşımının sağlanması,
- Meslekî eğitim için ortak bir politika kabulü,
- Bir Avrupa sosyal fonu kurulması.

Roma Andlaşması, geçiş dönemi esnasında, AET üyesi ülkeler arasında millî sorunlara dayanan istihdam, ücret ve diğer çalışma şartları ile ilgili farklılıkların tamamen ortadan kaldırılmasını, Topluluğun her hangi bir ülkesinde oturan bir ferdin başka bir üye ülkede münhal bulunan işe talip olmada ve onu kabul etmekte tamamen serbest olmasını ve iş aldığı ülkeye gelerek ikamet edebilmesini ve çalışabilmesini; bir üye ülkede çalışmakta olan diğer üye devlet uyruklu işçilerin, işçi temsilci teşekküllerine katılmaya ve mahallî işçilerle birlikte, işverenlerle bütün sos-

yal ve ekonomik meseleleri müzakere etmeye hakkazanmalarını; aileleriyle birlikte gelen işçilerin hiçbir formaliteye lüzum kalmadan çalıştıkları ülkeye yerleşebilmelerini; mahallî işçilere, işverme bakımından her hangi bir öncelik tanınmasını, öngörmektedir.

AET'nin sosyal politikasının başka bir yönü de, işçi hareketlerindeki serbestleştirilmenin meslekî eğitim ile dengeli bir şekilde geliştirilmesidir. Roma Andlaşmasının bu konuda öngördüğü araçlar bir Avrupa sosyal fonu ihdası ve meslekî eğitim için ortak bir politika tesbiti şeklinde özetlenebilir.

d) Sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi : AET'nin amaçlarının tamamen gerçekleştirilmesi, bir yönden de sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesine sıkı bir şekilde bağlıdır. Filhalka, Topluluk içinde sermayelerin optimum verim sağlayacak şekilde serbestçe yatırılabilmesi bu bakımdan büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple, Roma Andlaşması sermaye hareketlerinin, 12 yıllık geçiş dönemi sırasında tedricen serbestleştirilmesini öngörmüştür. Ancak, bu serbestleştirme, Ortak Pazarın iyi işleme için gerekli olan ölçüde yapılacaktır.

e) Roma Andlaşması, yukarıda sayılan alanların dışında, sanayi, enerji, ulaştırma, para, rekabet, ekonomik ve malî alanlarda da, AET'nin amaç ve hedeflerine uygun olarak ortak politikalar tesbit edileceğini ve uygulanacağını öngörmüş bulunmaktadır.

2. Avrupa Ekonomik Topluluğunun eriştiği durum :

Kurulduğundan bu yana 12 yıl geçen ve kendi tekâmül devresinde «Geçiş dönemi» ni tamamlamış bulunan Avrupa Ekonomik Topluluğu, bugün dünyanın en dinamik ve zengin bölgelerinden biri haline gelmiş bulunmaktadır. Dünya topraklarının % 1 ini ve dünya nüfusunun % 5 ini temsil eden Topluluk, dünyada toplam G. S. M. H. nin % 15 ini, sanayi üretiminin % 20 sini ve dış ticaretin % 30 undan fazlasını meydana getirmektedir.

Asıl büyük gelişme, Topluluk içi ticarete görülmektedir. 1958 de 6.790 milyon dolâr olan Topluluk içi mübadeleler, 11 yıl gibi kısa bir sürede % 549 nisbetinde çok yüksek bir artış gösterek 37.330 milyon dolâra ulaşmıştır.

AET, dünya ticaretinde de önemli bir yer işgal etmektedir. 1969 yılında AET dünya toplam ithalâtının % 33,7 sini, ihracatının ise % 35,6 sını yapmıştır. Aynı senede İngiltere dünya toplam ithalâtının % 7,8 ini ve ihracatının % 6,4 ünü, A. B. D. ise ithalâtın % 14,1 ini ve ihracatını % 14,0 ını yapmıştır.

Sınai ve tarımsal üretim alanında da AET'nin hızlı bir gelişme içinde bulunduğu ve başarılı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Diğer taraftan, topluluk içinde sanayi ve tarım ürünlerine uygulanan gümrük vergileri, Roma Andlaşmasının yürürlüğe konulduğu 1958 yılından itibaren tedricen azaltılarak 1 Temmuz 1968 de tamamen kaldırılmıştır. Altıların her birinde 1 Ocak 1957 tarihinde uygulanan gümrük vergilerinin ortalaması alınmak suretiyle tesbit edilen Ortak Gümrük Tarifesi de 1 Temmuz 1968 de, Topluluk içi indirimlerin tamamen gerçekleştiği tarihte yürürlüğe girmiştir.

İşçilerin serbest dolaşımı, öngörülen süreden önce, 1968 yılında gerçekleştirilmiş ve üye devletlerin işçileri, ücretlerde ve çalışma şartlarında hiçbir farklılık olmadan topluluk içinde işe girebilmek ve serbestçe dolaşabilmek hakkını elde etmişlerdir.

Diğer alanlarda ve ortak politikalarda da önemli adımlar atılmış ve henüz yapılması gereken çalışmalar bulunmakla beraber, genel olarak başarılı sonuçlar alınmıştır.

Kuruluşunda, amaçlarının genişliği ve bunlara ulaşmak için öngördüğü vâdelerin yakınlığı dolayısıyla, Ortak Pazar hareketinin geleceği, bâzı çevrelerde şüphe ve tereddütle karşılanmıştı. Ancak, topluluğun, geçen 12 yılda gösterdiği hızlı gelişme ve başarılı uygulama bu görüşleri değiştirmiş ve AET yi bugün, Avrupa ve bütün Batı dünyası içinde önemli bir yer sahibi yapmıştır.

Öngörülen süreden önce gümrük birliğini tamamlayan ve işçi hareketlerinin serbestleştirilmesi yolu ile «Sosyal Avrupa» yı gerçekleştiren Topluluk, ortak tarım politikasının hedefi olan «Yeşil Avrupa» nun son unsurlarını uygulama alanına koyarak, 1 Ocak 1970 den itibaren, Roma

Andlaşmasının son dönemine girmiştir. Bu dönemde gayretlerini birliğin ikinci safhası olan ekonomik politikaların âhenleştirilmesi alanına teksif eden Topluluk, kabul ettiği programa göre, 1980 lerde ortak bir para, vergi mevzuatı sanayi, teknoloji, ulaştırma ve bölge politikalarına sahip bir güce olacaktır.

Ekonomik gücüne paralel olarak, siyasi alandaki ağırlığı da artan topluluk, uluslararası ilişkilerde, «Détente» politikası içinde bir denge unsuru olarak mevcudiyetini daha fazla hissettirmemektedir. Bugün, üyesi olan ülkelerin izledikleri dış politikaların sonucu olarak ortaya çıkan bu durum, uzak görünmeyen bir gelecekte, topluluğun tek bir dış politikaya uygulamaya geçmesiyle daha da önem ve müessiriyet kazanacaktır.

Diğer taraftan, 12 yıl boyunca kaydettiği gelişme sonunda topluluk, artık Avrupa'nın birleştirilmesi gayretlerinin tek mihrakı olduğunu bütün kıta ülkelerine kabul ettirmiş ve bu ülkeler, Avrupa Birliği ile ilgili politikalarına, bu verilere göre yön vermeye başlamışlardır. Nitekim, topluluğun kuruluş yıllarında Avrupa içinde ikinci bir birlik teşkiline yönelik «Avrupa Serbest Mübadele Birliği» nin (EFTA) bütün üyeleri, Topluluğa katılmak veya onunla belirli bir statü içinde özel ilişkiler kurmak üzere müzakere halindedirler. Daha geniş bir planda, Doğu Bloku ülkeleri dışındaki bütün Avrupa ülkelerinin Toplulukla özel ilişkiler kurmuş veya bu amaçla teşebbüse geçmiş olmaları, bu görüşün isabetliliği hakkında bir fikir vermeye yeterlidir.

III - Türkiye - Avrupa Ekonomik Topluluğu ilişkileri :

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan beri kendisini batı âleminin bir unsuru saymış ve Batılılaşma hareketi, Büyük Atatürk'ün önderliğinde Türkiye'nin iç ve dış siyasetinin temel ilkelerinden biri haline gelmiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra dünyanın Doğu ve Batı olmak üzere iki bloka ayrılması ile Türkiye gerek politik, gerek ekonomik bakımdan benzer ülkelere sahibolduğu Batı âlemini benimsemiş ve Avrupa ülkeleri arasındaki işbirliği teşebbüslerine daha başlangıçta katılmaya büyük bir itina göstermiştir. Türkiye, busuretle ekonomik kalkınmasını gerçekleştirmek üzere batı modelini seçmiş olduğunu göstermiş, bir yandan Avrupa Konseyi, diğer yandan Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı (OECE) içinde yer almıştır.

Bu açıdan ele alınca, Avrupa'nın önce ekonomik, sonra da politik birliğine erişmeye aday olarak kurulmuş bir Topluluğa Türkiye'nin katılması gayet normal bir davranış olarak çıkmaktadır.

Ayrıca ekonomik çıkarlarımız da, Toplulukla ilişki kurmayı gerektirmiştir. AET nin dayandığı ekonomik birlik sistemi, Ortak Pazar ürün ve mamüllerini dışarıya karşı himaye amacına yönelmiştir. Ortak Pazarın dışında kalan, özellikle tarım maddeleri ve ham maddeler ihracatçısı ülkelerin dış ticaretlerinin, bundan önemli ölçüde zarar görmesi kaçınılmaz olmuştur.

Türkiye'nin topluluğa yaklaşmasından önceki 10 yıllık döneme bakıldığı zaman, ihracatımızın ortalama % 35 inin bu yöne yapıldığı görülmektedir. Böyle önemli bir ihracat yüzdesi ile bağlı bulunduğumuz bir pazar dışında kalmanın sakıncaları açıkça ortadadır. Ayrıca, aynı maddelerin ihracatında en yakın rakibimiz durumunda olan Yunanistan'ın Topluluğa müracaat etmiş olması, Türkiye'nin aynı şekilde hareketini zorunlu kılan bir diğer faktör olmuştur.

Özetlemek gerekirse, bir yandan Türkiye'nin Batı âlemine olan yakınlık ve ilgisi, diğer yandan ekonomik alanda Topluluğun, memleketimizin ekonomik kalkınmasını en uygun şekilde gerçekleştirecek bir ortam olması, Türkiye'yi AET ile ilişkiler kurmaya yöneltmiştir. Nihayet, AET nin kuruluşundan itibaren kaydettiği hızlı gelişme karşısında, özellikle benzeri ekonomik bünyeli Avrupa ülkelerinde bu yeni ekonomik güce katılmak konusunda gün geçtikçe artan ilgi de Türkiye'yi, Toplulukla yakın ilişkiler kurma gayretlerini hızlandırmaya zorlamıştır.

1. Türkiye - AET ortaklık bağının kurulması (Ankara Anlaşması) :

Türkiye 31 Temmuz 1959 tarihinde, yani AET yi kuran Roma Andlaşmasının yürürlüğe girmesinden 1,5 yıl sonra ve Yunanistan'ı takiben ikinci bir Avrupa ülkesi olarak, Toplulukla bir anlaşma bağı kurmak üzere resmen müracaat etmiştir. Bu müracaat, AET Bakanlar Konseyi tarafından incelenip müspet karşılanmış ve müzakereler 1959 yılı Eylülünde başlayarak, on dönem halinde aralıksız 4 yıl sürmüştür. Nihayet 23 Haziran 1963 te paraf edilen ve 12 Eylül 1963 te Ankara'da imzalanan Anlaşma, tarafların Parlâmentolarınca onaylandıktan sonra 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Ankara Anlaşmasının kurduğu bağ organik bir ilişkiyi ifade etmektedir. Başka bir deyimle, Türkiye AET Ortaklığı, basit bir ticaret veya ekonomik işbirliği anlaşması değil, ekonominin tümünü kapsıyan ve belirli organları olan sıkı bir ilişki manzumesidir. Yine Ankara Anlaşması, Türkiye'yi müstakil Avrupa Birliğinin bir parçası olarak kabul etmekte ve sonunda Türkiye'nin eşit hak ve vecibelerle AET ye katılmasını, yani tam üye olmasını öngörmektedir.

Anlaşma, Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında gittikçe gelişen bir gümrük birliği öngörmektedir. Anlaşmanın son hedefi uzun bir vâdede Türkiye'nin tam üye olarak Topluluğa katılmasıdır. Bununla beraber, Türkiye ile AET üyesi ülkeler arasındaki önemli ekonomik gelişme farkları dolayısıyla, ortaklığın gelişmesi üç dönemli bir sisteme dayandırılmıştır. Bu sistemin özelliği, Türkiye ile AET arasındaki ilişkilerin basit ve oldukça gevşek bir temelden hareketle gittikçe sıkılaşması ve sonunda Toplulukla tam üyelik statüsüne erişmesidir. Bu sistem, Hazırlık Dönemi, Geçiş Dönemi ve Son Dönemden meydana gelmiştir.

A) Hazırlık Dönemi

Ankara Anlaşmasının birinci merhalesini teşkil eden bu dönemin süresi Anlaşma'da 5 yıl olarak tesbit edilmiştir. Anlaşma hükümlerine göre bu sürenin kademeli olarak uzatılabilmesi ve onuncu yılın sonuna kadar yürürlükte kalabilmesi imkânı mevcut bulunmaktadır.

Bu dönemin amacı, Türkiye'nin, Topluluğun yardımı ve desteği ile ekonomisini güçlendirmesi ve Ortak Pazar ülkeleriyle tedricen gerçekleştirilecek gümrük birliğinin gerektirdiği vecibeleri yüklenilecek bir hale getirmeye çalışmasıdır. Hazırlık döneminin uygulama esasları, Ankara Anlaşmasına ekli, «Geçici Protokol» ve «Malî Protokol» ile tesbit olunmuştur.

a) Hazırlık döneminin ticari muhtevası

Hazırlık döneminin ticari hükümlerini kapsıyan Geçici Protokole göre, Anlaşma yürürlüğe girer girmez, AET, Türkiye'nin ihracatında çok önemli yeri olan ve toplam ihracatımızın hemen hemen % 35 ini teşkil eden dört madde (tütün, kuru üzüm, kuru incir, fındık) için tarife kontenjanları açılmasını kabul etmiştir. Bu suretle, Türkiye'nin AET ülkelerine ihraçedeceği bu dört maddenin, belirli miktarlar içinde, diğer ülkelerin mallarından daha düşük ve indirimli gümrük vergilerine tâbi tutulması sağlanmıştır. Bu imkân sayesinde ihracat kolaylaşmış ve daha kârlı hale gelmiştir. Ancak, burada işaret etmek gerekir ki, bu uygulamanın belirli kontenjanlarla sınırlanmış olması, sadece gümrük indirimlerinin uygulandığı miktarların tesbiti hedefine yönelmiştir. Bir başka deyimle, Türkiye'nin bu maddelerde AET ye ihracatı, tesbit edilen kontenjanlar seviyesine geldikten sonra, bu maddelerin Topluluğa ithali durdurulacak değildir. Sadece, kontenjan seviyeleri dolduktan sonra Türkiye'nin yapacağı ihracat gümrük indirimlerinden özel şekilde faydalanmıyacak, her hangi bir üçüncü ülke ihracatı ile eşit bir işleme tâbi olacaktır.

Geçici Protokolün 4 ncü maddesinde, Anlaşmanın yürürlüğe girişinden itibaren 2 ncü yıldan başlayarak, tarife kontenjanlarının hacimlerinin artırılabilmesi de öngörülmüştür.

Geçici Protokolün 6 ncü maddesinde ise, Anlaşmanın yürürlüğe girmesinden itibaren 3 ncü yılın sonunda söz konusu 4 ihraç maddemiz dışındaki başka ürünlerin de Ortak Pazara sürümünü teşvike elverişli tedbirlerin alınabilmesi imkânına yer verilmiştir.

b) Hazırlık Döneminin malî muhtevası :

Ankara Anlaşmasına ekli Malî Protokole göre, AET, 5 yıllık hazırlık dönemi süresinde Türkiye'ye 175 milyon dolar tutarında bir malî yardım yapmayı kabul etmiştir. Bu yardım için, altyapı projelerinde 30 yıl vâde, 7 yıl ödemesiz dönem ve % 3 faiz; sanayi projelerinde de % 4,5 faiz şartı tesbit edilmiştir.

B) Geçiş Dönemi :

Ankara Anlaşması, prensibolarak, beş yıllık bir süre için tesbit edilmiş olan hazırlık dönemini takiben Geçiş Dönemine intikali öngörmektedir. Bu dönemin süresi, istisnalar hariç, 12 yıl olarak tesbit edilmiştir. Başlıca özellikleri, Türkiye ile AET arasında bir gümrük birliğinin tedricen gerçekleştirilmesi ve Türkiye'nin ekonomi politikalarını Ortak Pazarunkilere yaklaştırması işlemlerine yönelmesidir.

Bu dönemdeki ilişkiler, hazırlık dönemine kıyasla daha önemli ve şumullüdür. Türkiye'nin AET ile kurmuş olduğu ortaklık bağının esasını da bu dönem teşkil etmektedir. Ankara Anlaşmasında geçiş döneminin sadece genel prensiplerine ait hükümler yer almış; asıl şartların, uygulama usul, sıra ve sürelerinin, taraflar arasında bir «Katma Protokol» halinde tesbit edilmesi ve bu Protokolun Anlaşmaya eklenmesi öngörülmüştür.

C) Son dönem :

Ankara Anlaşması, geçiş döneminden sonra bir de üçüncü dönem yani «Son dönem» öngörmektedir. Anlaşmaya göre, geçiş döneminde gerçekleştirilecek gümrük birliği son dönemin temelini teşkil etmektedir. Taraflar, bu dönemde, ayrıca, ekonomileri arasında gittikçe sıkılaşan bir koordinasyon sağlayacaklardır. Bu dönem, Türkiye'nin AET ile kurmuş olduğu ortaklık ilişkisinin son halkasıdır. Bu sebeple, dönemin sonunda Türkiye'nin normal olarak Topluluğun tam üyesi olması gerekir. Ancak Ankara Anlaşması, son dönemin süresi hususunda her hangi bir hüküm ihtiva etmediği gibi, tam üyeliğe geçişi de Türkiye'nin ayrıca bir talepte bulunması ve Roma Anlaşmasının bütün vecibelerini kabul etmesi gibi otomatik olmıyan bir sisteme bağlamıştır. Başka bir ifadeyle, Türkiye'nin Topluluğun tam üyesi olması, Türkiye'nin politik iradesini izhar etmesi ve ekonomik bir uzlaşmanın gerçekleşmesi şartlarına bağlı bulunmaktadır.

2 — Ankara Anlaşmasının uygulanması ve hazırlık döneminin değerlendirilmesi :

1. 12. 1964 yılında yürürlüğe girmiş bulunan Ankara Anlaşmasında tesbit edilen hazırlık döneminde Toplulukla kurulan özel ilişkilerimiz incelenirken, konunun, Anlaşmadaki ayırım çerçevesinde, ticari ve malî ilişkiler olarak ele alınması gerekir. Bu alanlardan hazırlık döneminin ticari hükümleri Anlaşmaya ekli Geçici Protokolde, malî hükümleri de Malî Protokolde yer almıştır. Söz konusu hükümler tek taraflı olarak Türkiye'nin istifadesine tahsis edilmiş imkânlarla ilişkin bulduklarından, yapılacak değerlendirme de Türkiye'nin bu imkânları kullanabilmesi oranı açısından yürütülecektir.

a) Hazırlık döneminin ticari hükümlerinin uygulanması :

Türkiye'nin ticari alanda ortaklık anlaşmasının yürürlüğe girişiyle birlikte elde ettiği sürüm kolaylıkları, topluluğa yönelen ihracatımızın, değer olarak genellikle % 30 - 35 ini temsil eden geleneksel dört tarım ürünü (tütün, kuru üzüm, kuru incir, fındık) için açılan indirimli tarife kontenjanlarıdır. Miktarları ortaklık anlaşmasının yürürlüğe girişinden sonra iki defa artırılan bu kontenjanlarla tanınan sürüm kolaylıklarının başlıca amacı, gerek seçilen maddelerden, gerekse kontenjan miktarları ve tarife indirimlerinin hesaplanmış şekliinden de anlaşılacağı gibi, topluluğa ihracettiğimiz geleneksel ürünlerde bu ihracat miktarlarının bir gerilemeye mâruz kalmadan normal ölçüler içinde artmasını ve özellikle Yunanistan gibi aynı ürünlerin başlıca üreticilerinden biri olan bir ülkenin, Atina Anlaşması çerçevesinde temin ettiği avantajlar dolayısıyla, Türkiye'nin Altılar pazarlarındaki yerini kaybetmemesini sağlamak idi.

Beş yıllık hazırlık dönemi süresinde, dört esas ihraç maddemiz için açılan başlangıç tarife kontenjanları, tütün için % 41, kuru üzüm için % 29, kuru incir için % 45 ve fındık için de % 10 oranında artırılmış, diğer taraftan, bu tarife kontenjanları çerçevesinde uygulanan tercihli tarife rejimi de, beş yıl içinde, önemli ölçüde memleketimiz lehine gelişmiştir. Filhakika, tütünde başlangıçta % 60 olan tarife indirimi 1968 yılı başında tam muafiyete erişmiştir. Kuru üzümde başlangıçta sağlanan gümrük indirimi % 70 iken, 1 Temmuz 1968 tarihinde tam muafiyet temin edilmiştir. Kuru incirde ise başlangıç indirimi % 20 iken bu oran 1 Temmuz 1968 de % 53 e çıkmıştır. Ayrıca, başlangıçta tarife kontenjanları millî iken, yani altı ülke arasında bölüşme konusu iken, 1 Temmuz 1968 den itibaren bütün AET'ye teşmil edilmiştir. Bunun faydası, bir üye ülkede tüketilemeyen kontenjanların, topluluğun diğer bir ülkesinde kullanılabilmesidir.

Bu gelişmelerle, hazırlık döneminde söz konusu dört maddede topluluğa yönelen ihracatımız, gerek dünyaya ve topluluğa yönelen genel ihracatımız, gerekse aynı maddelerde topluluk dışında kalan ülkelere yaptığımız ihracatta kaydedilen artış oranlarını hayli aşan bir gelişme hızına erişmiştir. Nitekim, hazırlık döneminde, dört maddede topluluğa ihracatımız değer olarak % 117,6 ar-

tarken, aynı maddelerde topluluk dışındaki ülkelere ihracatımızın % 6,6 azalması, sürüm kolaylıklarının yalnız Altılırdaki paramızı korumakla kalmayıp, ihracatı teşvik yönünden de azımsanmıyacak bir etki gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Geçici Protokolün 6 ncı maddesindeki imkândan yararlanarak yeni ihraç maddelerimiz için sürüm kolaylıkları sağlanması yönünden de Aralık 1967 den itibaren bâzı avantajlar elde edilmiştir. Ezcümle, bâzı deniz mahsulleri, taze üzüm, narenciye, kalite şarapları ve dokuma eşyası için Ortak Pazar'dan yeni kolaylıklar ve tercihli rejimler temin edilmiştir.

Bu bilgilerin ışığında hazırlık döneminin ticari uygulamasının genel bir değerlendirmesini yapmak gerekirse, bu alanda alınan sonuçların başarılı sayılabileceğini ifade etmek mümkündür. Dört geleneksel ürünlerdeki ihracat artışı tahminlerin ötesindeki oranlara ulaşırken, yeni sürüm kolaylıklarından yararlanan maddelerdeki gelişme topluluğa yönelen ihracatımızı çeşitlendirmek bakımından olumlu sonuçlarını göstermeye başlamıştır. Bütün bu unsurların etkisiyle, topluluğa yönelen ihracatımızda, genel ihracatımızdaki artış oranını aşan bir gelişme görülmüştür. Hazırlık dönemi uygulama süresi zarfında Türkiye'nin AET'ye ihracatı 1964 yılında 137,8 milyon dolârdan 1970 te 239,1 milyon dolâra yükselerek % 73,1 oranında bir artış göstermiştir. Aynı dönemde, Türkiye'nin AET dışına karşı ihracat toplamı 1964 te 273,0 milyon dolârdan 1970 te 349,4 milyon dolâra yükselerek, sadece % 28,0 oranında bir artışa erişebilmiştir. Bu suretle, hazırlık dönemi sonunda AET'nin, Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki yeri % 33,5 ten % 40,6 ya yükselmiştir.

b) Hazırlık döneminin malî hükümlerinin uygulanması :

Hazırlık döneminde toplulukla ilişkilerimizin ikinci cephesini Ortaklık Anlaşmasına ekli Malî Protokol ile sağlanan toplam 175 milyon dolârlık dış kaynağın kullanılması teşkil etmektedir. Kalkınma plânlarında yer alan ve Ortaklık Anlaşmasının hedeflerinin gerçekleşmesine yardımcı nitelikte görülen altyapı ve sanayi projelerine tahsis edilen bu krediler, topluluğun finansman organı olan Avrupa Yatırım Bankası kanaliyle temin edilmiştir.

Anlaşmada öngörülen finansman imkânının hazırlık dönemi boyunca fiilen kullanılışı, esas itibarıyla, tahsis edildikleri projelerin gerçekleşme durumlarına paralel bir seyir takibetmiştir. Nitekim, küçük çaptaki sanayi projelerine ait krediler süratle kullanılırken, Keban, Gökçekaya barajları, Gediz havzasının sulama tesisleri gibi büyük altyapı projelerine tahsis edilen kredilerin kullanılması, bu projelerin sonuçlandırılmasının zaman alması dolayısıyla daha ağır cereyan etmiştir.

Ortaklık Anlaşmasında öngörülen malî yardım imkânı, beş yıllık devrede, kalkınma plânlarımızda yer alan 45 yatırım projesinin dış finansman ihtiyaçlarını tamamen veya kısmen karşılamak suretiyle, bunların gerçekleştirilmelerini sağlamış bulunmaktadır.

Ayrıca, bu kredilerin, uygulamanın kanalına oturtulmasının gerçekleştiği ilk iki yıl dışında, Türkiye'nin temin ettiği proje kredisi şeklindeki dış kaynaklar içinde % 20 - 30 oranları arasında değişen bir yer tuttuğunu da belirtmek gerekir.

Bütün bu unsurların değerlendirilmesi, ortaklık ilişkilerimizin, malî alanda, Türkiye'nin kalkınmasını finanse edebilmek üzere ihtiyaç duyduğu dış kaynakların temininde, özellikle bu konuda uluslararası yardım konjonktürünün olumsuz gelişmeler gösterdiği bir devrede, önemli bir imkân olarak ortaya çıkıp kullanıldığı sonucuna varmayı mümkün kılmaktadır.

e) Hazırlık döneminde elemeği konusundaki gelişme :

Hazırlık döneminde gittikçe artan bir gelişme gösteren elemeği konusuna da burada kısaca değinmek gerekir. Elemeği, esasında, hazırlık döneminden çok geçiş dönemi içinde ele alınması öngörülmüş bir konudur. Ancak, istihdam ve ödemeler dengesi açılarından arz ettiği önem dolayısıyla, Ankara Anlaşmasına ekli bir mektup teatisinin sağladığı imkândan faydalanılmış ve konunun hazırlık döneminden itibaren ortaklık rejimi içine girmesi imkânı sağlanmıştır. Bu suretle, 1963 yılında AET ülkelerindeki Türk işçilerinin sayısı 41 856 iken, 1970 yılı sonunda 451 571 e

ulaşmıştır. Bunların memleketimize yapmakta oldukları transferler de 1964 8 114 000 dolâr iken, 1970 yılı sonunda 273 020 778 dolâra yükselmiştir. Bu rakamlar, hazırlık döneminde kaydedilen gelişmenin önemini ortaya koymaktadır.

IV - Geçiş dönemine intikal :

Ankara Anlaşması hazırlık döneminin normal süresini beş yıl olarak tesbit etmiştir. Ancak, geçiş dönemine intikal otomatik şekilde olmamaktadır. Anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren dört yıl sonra Ortaklık Konseyi, Türkiye'nin ekonomik durumunu göz önünde bulundurarak, ikinci dönemin Ankara Anlaşmasında esasları tesbit edilmiş muhtevasının uygulama şartlarını bir Katma Protokol ile yürürlüğe koyma imkânlarını inceleyecektir. Bu inceleme sonucunda taraflar anlaşmaya varırlarsa Katma Protokol imzalanacak, Tarafların her biri tarafından, uyulması gereken Anayasa usullerine göre tasdik edilerek yürürlüğe girecek ve böylece Geçiş Dönemi hukukan ve fiilen başlamış olacaktır. Katma Protokol müzakerelerinde bir mutabakat hâsıl olmazsa, Geçici Protokolün birinci maddesi çerçevesinde hazırlık döneminin süresini uzatmak yoluna gidilecektir.

Hazırlık Döneminin ilk dört yılı boyunca içte ve dışta cereyan eden olayların ve gelişmelerin genel bir değerlendirmesini yapan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, belirli şartlar dâhilinde, Anlaşmanın ikinci dönemine geçmekte, kısa ve uzun vâdeli politik ve ekonomik çıkarlarımız bakımından fayda bulmuş ve bu şartları gerçekleştiren bir ikinci dönem modeli üzerinde de mutabakata varıldığından, 9 Aralık 1968 tarihli Ortaklık Konseyinde Geçiş Dönemi müzakerelerine başlama kararı alınmıştır.

Ortaklık Konseyinin 9 Aralık 1968 tarihinde almış olduğu kararın önemi ortadadır. Bu sebeple, Türkiye ve AET açılarından bu kararın alınmasında göz önünde bulundurulmuş hususları kısaca belirtmekte fayda vardır. İlk olarak, Türk ekonomisinin Hazırlık Dönemi zarfında gösterdiği gelişme nazarı itibara alınmıştır. Filhakika, Birinci Beş Yıllık Plân devresine aşağı yukarı paralel olan bu dönemde Türk ekonomisi belirli ve önemli bir gelişme göstermiştir. GSMH. daki gelişme Plân hedeflerine çok yakın bir şekilde gerçekleşmiş, iç tasarruf ve yatırımlar süratle ve Plân hedeflerine uygun olarak artmış, sanayileşme yolunda önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Bu veriler, ortaklığımızın ve Kalkınma Plânımızın uzun vâdeli hedefleri ile birlikte göz önünde tutulmuş ve Hazırlık Döneminde gerçekleştirilen gelişmenin, ekonomimize, Anlaşmada öngörülen program içerisinde yeni bir döneme geçmeye imkân verecek ölçüde bir güc kazandırdığı sonucunu ortaya koyacak niteliktedir. Söz konusu Ortaklık Konseyi kararının alınmasında ikinci olarak göz önünde bulundurulmuş faktör, Hazırlık Döneminin ticari ve malî hükümlerinin uygulanmasında sağlanan başarılı sonuçlardır. Diğer bir faktör, Ortaklığın Geçiş Dönemine intikal keyfiyetinin, Türk ekonomisine ek dinamizm unsurları getirecek nitelikte yeni bir çerçeve öngörmesidir. Nihayet, Hazırlık Döneminin, niteliği itibariyle geçici olması ve Ankara Anlaşmasının amaçlarına erişebilmek için Türk ekonomisinin, Geçiş Dönemi zarfında tedricen milletlerarası rekabete açılması gereği de göz önünde bulundurulmuş hususlar arasındadır.

Burada bir hususu önemle belirtmek gerekir ki, 9 Aralık 1968 tarihinde başlayan müzakerelerin hemen başında, Türkiye, «Katma Protokolün Türkiye'nin kalkınma ve özellikle sanayileşme gayretlerini engellemeyecek ve aksine buna katkıda bulunacak bir muhtevada tesbiti» olarak özetlenebilecek şartı ileri sürmüştü; bu prensip, henüz müzakereler başlamadan Topluluk tarafından da kabul edilmiştir. Nitekim «Geçiş Dönemi muhtevasının Türk ekonomisinin icaplarına uydurularak, onun Ortak Pazar ülkelerinin gelişmiş ekonomileriyle âni bir temas durumunda bırakılmaması» ortak görüşüne, müzakerelerin başlatılmasıyla ilgili kararda da yer verilmiştir.

Bu çerçeve içinde başlayan müzakereler, yaklaşık olarak birbuçuk yıl devam etmiş ve 22 Temmuz 1970 tarihinde taraflar arasında mutabakat sağlandıktan sonra, Anlaşma, Brüksel'de 23 Kasım 1970 tarihinde imzalanmıştır.

Türkiye - AET ortaklığının geçiş dönemini düzenleyen Anlaşma, taraflarca ayrı ayrı imza edilen üç belge ve Son Senetten meydana gelmiştir :

1. Katma Protokol: Taraflar arasında, bu dönem süresinde tedricen gerçekleştirilecek gümrük birliği, tarım maddeleri alışverişlerinde uygulanacak özel rejim ve ekonomik politikalarla ilgili hükümleri kapsayan Katma Protokol, geçiş döneminin muhtevası bakımından Anaanlaşmayı teşkil etmektedir.

2. Malî Protokol : Malî Protokol, geçiş dönemi zarfında AET. nin Türkiye'ye yapacağı malî yardımla ilgili bütün hükümleri ihtiva etmektedir.

3. Avrupa Kömür ve Çelik Birliğinin (CECA) yetki alanına giren maddelerle ilgili Anlaşma: Bu Anlaşma, taraflarca ilerde tesbit edilecek usullere göre, söz konusu maddelerin ortaklık rejimine dâhil edilmelerini sağlamaya mâtuftur.

İmzalanan anlaşmalar ile bu anlaşmaların tümüne ilişkin Son Senet AET üyesi devletler ve Türkiye'de, her birinin kendi Anayasa kaidelerine uygun olarak onay işlemine sunulacaktır.

V - Anlaşmaların muhtevası :

1. Katma Protokol :

Katma Protokol, genel olarak taraflar arasındaki mal alışverişlerinin, işgücü ve hizmet hareketlerinin serbestleştirilmesi ile ekonomik politikaların yaklaştırılmasına dair hükümleri ihtiva etmektedir. Bu hükümler, taallük ettikleri faaliyet alanları itibariyle aşağıda açıklanmıştır.

A) Sanayi :

Katma Protokol, sanayi alanında Ortaklık rejiminin, Ankara Anlaşmasında tesbit edildiği şekilde, Türkiye ile Topluluk arasında kurulacak bir gümrük birliği çerçevesinde gelişmesini öngörmektedir.

Bilindiği gibi, Gümrük Birliğinin üç esas şartı : Birliğe taraf olan ülkeler arasındaki gümrük vergilerinin kaldırılması; Birliğin dışında kalan bütün ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesi uygulanması; Birlik içinde ithalât ve ihracatta uygulanan miktar kısıtlamalarının tamamen kaldırılmasıdır.

Katma Protokol ile, Türkiye ve Topluluk üyesi ülkeler arasında kurulacak Gümrük Birliği de aynı amaca yönelmektedir. Ancak, tedricî bir şekilde tamamlanması gereken bu Gümrük Birliğinin Türkiye ve Topluluk bakımından gerçekleştirilme şekil ve süreleri, Katma Protokolda tarafların ekonomik güçleriyle orantılı olarak tesbit edilmiştir.

Buna göre, sanayi alanında Topluluk, Protokolün yürürlüğe girmesiyle birlikte Türkiye çıkışlı ithalâtına uyguladığı bütün miktar kısıtlamalarını kaldıracak ve aynı tarihte bu ithalâtından aldığı Gümrük Vergisi ile benzeri diğer bütün vergi ve resimleri sifıra indirecektir.

Bu genel kaidenin istisnası, tekstil alanına giren üç madde (pamuk ipliği, makina halıları, sair pamuklu mensucat) için uygulanacak rejimdir. Bu istisna maddeleri için gümrük vergileri 12 yıl içinde ve dörder yıllık üç etap halinde % 25 indirim nisbeti uygulanmak suretiyle kaldırılacaktır. Ancak, pamuk ipliğinde yıllık ilk 300 ton, pamuklu mensucatta da yıllık ilk 1 000 ton tutarındaki ihracata % 75 indirim uygulanacaktır.

Gümrük Birliği içinde, AET. nin Türkiye'ye karşı bütün gümrük vergilerini indirmesine mukabil, Türkiye bakımından bu indirim tedricen gerçekleştirilecek ve uzun bir zaman içine yayılacaktır. Türkiye için iki ayrı indirim rejimi tesbit edilmiş ve Türk sanayiinin özel ve uzun bir himayeyi gerektiren dalları için gümrük vergilerinin 22 yılda, sadece normal bir himayeyi gerektiren sanayi maddeleri için de 12 yılda sifıra indirilmesi öngörülmüştür. Ancak, müzakerelerde varılan mutabakata göre, 22 yılda gümrük vergileri sifıra inecek malların toplam ithalât değeri, 1967 yılında Topluluktan vâkı ithalâtımızın % 45 ini aşamayacaktır.

Gümrük tarifeleri bakımından Türkiye'nin bir diğer vecibesi, Altılar dışında kalan ülkelere uyguladığı Gümrük Vergisi hadlerini, yine 12 ve 22 yılda, Topluluğun Ortak Gümrük Tarifesi hadlerine uydurmaktır. Bu uyum da, farkların tedricen azaltılması suretiyle yapılacaktır.

Gümrük birliğinin ikinci uygulama alanını teşkil eden miktar kısıtlamalarının kaldırılması, plânlarımızın uzun vâdede ulaşılmasını öngördüğü hedef olmakla beraber, bugünkü rejimimiz

çerçevesinde, gümrük vergilerinin ilgasına nazaran daha fazla önem taşımaktadır. Bu sebeple, Katma Protokol, miktar kısıtlamalarının kaldırılması konusunda, Türkiye'nin yükümleri bakımından daha esnek bir sistem getirmektedir.

Buna göre, Türkiye, dış ticaretinde halen % 41 oranında uyguladığı liberasyonu, geçiş dönemi başında % 35 olarak konsolide edecektir. Bu oran, yürürlük tarihinden itibaren üçüncü, sekizinci, onüçüncü ve onsekizinci yıllar sonunda sırasıyla % 40, % 45, % 60 ve % 80 e çıkartılacaktır. Ancak, % 60 oranı uygulanmadan önce, Türkiye'ye ilâve bir imkân tanınmıştır. Türkiye, bu tarihi tek taraflı olarak iki yıl uzatmak ve onbeşinci yıla kadar % 45 oranını devam ettirmek hakkına sahip bulunmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin bir talebi olur ve Altılarla mutabakata varılırsa % 45 den sonraki konsolidasyon programı tamamen değişik bir şekil alabilecektir.

Katma Protokol hükümlerine göre, miktar kısıtlamalarının kaldırılması konusunda Türkiye'nin ikinci vebesi, kotalara dâhil maddeler için topluluğa özel kontenjanlar açılmasıdır. Bu kontenjanların değeri, son üç yıl zarfında söz konusu maddeden yapılan topluluk çıkışı ithalâtın ortalamasına eşit olacaktır. Açılacak bu temel kontenjanlar, geçiş döneminin üçüncü yılından itibaren her iki yılda bir % 10 artırılabilecek ve onüçüncü yıldan itibaren de artırma oranı her iki yılda bir % 20 olacaktır. 22 nci yıl sonunda ise bütün miktar kısıtlamaları kaldırılmış olacaktır.

Katma Protokol, Türkiye ile Topluluk arasındaki gümrük birliği çerçevesinde Türkiye'nin uygulayacağı rejim bakımından vebeleri hafifletmiş ve uzun bir zaman içine yaymış olmakla birlikte, ileride ortaya çıkabilecek şart ve durumlarda Türk ekonomisinin güçlüklerle mâruz kalması ve özellikle sanayiın korunması için, Katma Protokolde Türkiye lehine çeşitli himaye hükümlerine ve özel tedbirlere yer verilmiştir.

Katma Protokolde bu alanda alınmış ilk tedbir, halen kurulmuş veya orta, hattâ uzun vâdede kurulması kararlaştırılmış sanayilere ait maddelerde Türkiye'nin yapacağı indirimlerin 22 yılda tamamlanmasını sağlamak amacıyla hazırlanan 3 sayılı ektedeki listedir. Bugün rekâbet şansına sahip görülen mahdut birkaç sanayi sektörü hariç bütün mamullerin yer aldığı bu listedeki maddelerin gümrük indirimleri, geçiş döneminin normal süresi olan 12 yılın sonunda sadece % 20 oranına ulaşacaktır. Diğer bir ifadeyle, 22 yıllık listede bulunan bir maddenin ikinci dönemin başlangıcında gümrük vergisi % 50 ise, 12 yılın sonunda bu had, Ortak Pazara karşı sadece % 40 a inecektir. Bu oranda bir indirim, bugünkü himaye seviyesinin en az 12 yıl daha muhafaza edilebileceği anlamına gelmektedir.

Katma Protokolde öngörülen ikinci tedbir, 22 yıllık liste dışında kalan ve 12 yıllık devrede gümrükleri sıfıra indirilecek maddelerde güçlüklerle karşılaşılması halidir. Özellikle bu maddelerde yeni bir sanayi kurulması kararlaştırıldığı takdirde, doğan himaye ihtiyacı dolayısıyla ortaya çıkabilecek bu nitelikteki güçlükleri gidermek için Türkiye'ye iki imkân tanınmış bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, normal himayeye yani 12 yıllık rejime tabi maddeleri 22 yıllık listeye nakledebilmek hakkıdır. Ancak bu tedbir, Katma Protokol'ün yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ilk sekiz yıl uygulanabilir ve bu şekilde yapılacak değişikliklerin değerinin, AET'den 1967 yılında yapılan genel ithalât değerinin % 10 unu aşmaması gerekir. Bunun yanısıra, aynı amaçla, Türkiye ikinci bir tedbire başvurabilecek ve Ortaklık Konseyinin de mutabakatiyle, himayesine ihtiyaç duyduğu maddeye uygulanan vergiyi % 25 oranına kadar yükseltebilecek veya bu oranda yeni vergi koyabilecektir.

Bunlara ilâveten, yeni kurulacak sanayileri himaye için öngörülmüş bütün bu tedbirlerin ötesinde Türkiye, geçiş dönemi içinde gerek gümrük birliği, gerekse Katma Protokolün kapsamına giren bir başka alandaki uygulama dolayısıyla, ekonomisinin bir faaliyet dalında veya bir bölgenin gelişmesinde güçlüklerle karşılaştığı yahut ödemeler dengesinde bir güçlük veya güçlük tehlikesi belirdiği takdirde, durumun gerektirdiği her türlü tedbiri tek taraflı kararı ile alabilecektir.

B) Tarım :

Türkiye için tarımın, dış ticaret ve ekonominin tümü bakımından büyük bir önem taşıdığı açıktır. Bu itibarla, AET ile ortaklığımızın tarım alanında öngördüğü rejim ve imkânlar çok büyük bir önem taşımaktadır. Katma Protokolde tarım konusuna ilişkin hususları iki bölümde incelemek mümkündür :

a) Geçiş Döneminin başlangıcından itibaren uygulanacak tercihli rejim : AET, gerek hazırlık döneminde çeşitli tarım ürünlerimize tanıdığı preferansları artırmak, gerekse bugüne kadar sürüm kolaylıklarından yararlanmamış yeni maddelere tâviz tanımak suretiyle, geçiş döneminin ilk gününden itibaren, Ortak Pazara yönelen tarımsal ihracatımızın % 90 ını aşan bir bölümüne özel avantajlı bir rejim sağlamaktadır.

Topluluğun tanıdığı tâvizler, ilgili tarımsal maddelerin ve Ortak Pazara girişte uygulanan ithal rejiminin özelliklerine göre, değişik şekillerde tesbit edilmiştir. Bu çerçevede, iki temel tarım ürünü olan tütün ve kuru üzüm, miktar kısıtlaması ile sınırlandırılmadan ve hiçbir gümrük vergisine tabi olmadan topluluğa ihraç edilecektir. Bundan başka, 85 tarife pozisyonu veya alt pozisyonu için % 75, 27 pozisyon için % 50 ve altı diğer pozisyon için de % 40 ilâ % 70 arasında değişen gümrük indirimleri sağlanmıştır.

Bu rejim, geniş kapsamına rağmen, topluluğun sadece geçiş döneminin ilk yılı için Türkiye'ye tanıdığı tâvizleri teşkil etmektedir. Nitekim Katma Protokolde, geçiş döneminin birinci yılında bu tâvizlerin tümünün gözden geçirilip iyileştirilmesi öngörülmüştür. Bu iyileştirmeler, Türkiye'ye tanınan avantajlar âzami sınırlara ulaştırılncaya kadar, bu tarihten sonra da her iki yılda bir devam edecektir.

Türkiye'nin, Topluluk menşeli belirli tarım ürünlerine indirim veya benzeri tercih uygulamak gibi bir mükellefiyeti, bu safhada söz konusu değildir.

b) Türkiye ve AET nin tarım politikalarının yakınlaştırılması :

Geçiş döneminde, tarafların tarım sektörüne uyguladıkları politikaların birbirine yakınlaştırılması için gerekli hükümler de Katma Protokolde yer almıştır. Bu yakınlaşmalar, geçici dönemin 22 yıllık süresi boyunca Türkiye'nin alacağı tek taraflı tedbirlerle başlayacak ve daha sonra, Toplulukla birlikte Ortaklık Konseyinde kararlaştırılacak usuller dâhilinde, geniş ve bünyevi yakınlaşmayı da kapsıyacak bir program yürürlüğe konulacaktır.

Bu nihai safhaya 22 yıllık dönemin sonunda varılmasını öngören Katma Protokol, bu tarihe kadar Topluluğun kendi tarım politikasını tesbit ederken veya değiştirenken, Türkiye'nin menfaatlerini de göz önünde bulundurmasını; bu amaçla, bu yöndeki her kararından, henüz tasarı safhasında iken Türkiye'ye bilgi vermesini, gerekirse bu tasarılar üzerinde Ortaklık Konseyinde görüşme yapılmasını, Türkiye'nin de tek taraflı olarak aldığı yakınlaştırma tedbirlerinden Topluluğu haberdar etmesini âmirdir.

C) Elemeği :

Topluluk ülkelerinde çalışan ve sayıları önemli miktarlara ulaşan işçilerimiz dolayısıyla memleketimiz yönünden özel bir önem kazanan işgücü alanında Katma Protokol, diğer alanlarda olduğu gibi gittikçe gelişen bir kolaylık rejimi tesbit etmiştir. Bu rejimin ilk safhası, Katma Protokolün yürürlüğe girmesiyle birlikte başlamaktadır. Bu tarihten itibaren Ortak Pazar ülkeleri, Türk işçilerine, Topluluk üyesi Devlet uyruklu işçilerle eşit muamele yapma mükellefiyetini yüklenmiştir. Bu suretle, AET de çalışan Türk işçilerine, çalışma şartları ve ücretler bakımından Topluluk işçileriyle aynı rejim uygulanacaktır. Sosyal güvenlik tedbirleri yönünden aynı duruma ilk yürürlük yılı içinde ulaşılacak ve Taraflar Ortaklık Konseyinde Türk işçilerinin sosyal tazminatlarında esas alınacak çalışma süreleri, yaşlılık, ölüm ve sakatlık gelir ve aylıkları bakımından Topluluk işçileriyle eşit imkânlardan yararlanmasını sağlayacak mevzuatı kararlaştıracaklardır.

Yine bu ilk safhada Ortaklık Konseyi, Türk işçilerinin Topluluk ülkelerinde yeni bir işe geçmek amacıyla çalıştığı işyerini veya ikamet ettiği memleketi serbestçe değiştirmesine ve bunu teminen otomatik oturma ve çalışma izni alabilmesine imkân verecek tedbirleri de tesbit edecektir.

1976 yılından itibaren başlayacak ikinci safhada ise, Türkiye'den Topluluğa serbest geliş ve iş arama imkânlarını da kapsıyan daha geniş bir program Ortaklık Konseyinde tesbit edilerek yürürlüğe konulacak ve 1986 yılında Türkiye ile Topluluk arasında işçi hareketleri tamamen serbestleştirilecektir.

Tarım alanında olduğu gibi işgücü alanında da, geçiş döneminin ilk safhasında Türkiye'nin bir veeibe yüklenmesi söz konusu değildir.

D) Ekonomik politikaların yakınlaştırılması :

Katma Protokolün son bölümü, ekonomik birliğin yürütülmesi için zaruri olan ekonomi politikalarının yakınlaştırılması konusunu düzenlemektedir. Mahiyetleri itibariyle daha uzun vâdeli çalışmaları gerektiren ve kısmen son dönemde ele alınacak olan bu alanda ilgili olarak Katma Protokolde öngörülen hükümler, Ankara Anlaşmasında aynı alanlarda tesbit edilen ilkeleri tekrarlamakta ve tarafların bugünkü uygulamalarını muhafaza etmelerine imkân verecek ilerdeki gelişmelere göre uygun kararlar alma yetkisini Ortaklık Konseyine bırakmaktadır.

E) Diğer konular :

Katma Protokolde, hizmetler, yerleşme hakkı, ulaştırma, rekabet ve Devlet yardımları, ticaret politikası gibi konularla ilgili hükümlere de yer verilmektedir.

Bu cümleden olarak, yerleşme serbestisi ve hizmet edimi konularında, Tarafların aralarındaki mevcut rejime yeni tahditler getirmemeleri kabul edilmekte; bu alanlarda mevcut kısıtlamaların kaldırılmasında uyulacak süre, usul ve şartların Ortaklık Konseyince, her bir faaliyet dalı için Türkiye'nin ekonomik ve sosyal imkânları ile Topluluk içindeki gelişmeler göz önünde tutularak tesbit edileceği belirtilmektedir.

Ulaştırma alanında, Türkiye'nin coğrafi durumu da dikkate alınarak, Roma Andlaşması uyarınca alman kararların hangilerinin ve ne nisbette Türkiye'ye uygulanabileceğinin Ortaklık Konseyinde kararlaştırılacağı öngörülmektedir.

Diğer konuların da, Ortaklık Konseyinde yapılacak istişareler ve alınacak kararlarla düzenleneceği, Katma Protokolde belirtilmektedir.

2. Malî Protokol :

Katma Protokol ile aynı zamanda imza edilen ikinci Malî Protokol, Geçiş Dönemi zarfında AET'nin Türkiye ekonomisine yapacağı malî yardımın esaslarını tesbit etmektedir. Bilindiği gibi, Hazırlık Dönemi süresindeki malî yardımı düzenleyen Ankara Anlaşmasına ekli Malî Protokol, bu dönemin beş yıllık süresinin bitiminde yani 1969 yılı nihayetinde sona ermiştir. Bu sebeple, Geçiş Dönemi zarfında da devam AET'ee kabul edilen malî yardım için ikinci bir Malî Protokol düzenlenmesi gerekmiştir.

Malî yardım, Türkiye ile AET arasında bir ortaklık yaratan Anlaşmanın hedeflerine ulaşmasını kolaylaştırmak için ve Türk ekonomisinin hızlandırılmış bir şekilde gelişmesine yararlı olmak amacıyla verilmektedir. AET'nin malî yardımı, bu çerçevede içinde, Türkiye'nin kalkınmasını hızlandırmak için aldığı tedbirler ve gösterdiği çabayı tamamlayıcı bir nitelik taşımaktadır.

İmza tarihinden itibaren 5,5 yıl, dolayısıyla yürürlüğe giriş tarihinden itibaren tahminen 4 - 4,5 yıl içinde Türkiye'ye tahsis edilecek yeni malî yardımın tutarı, birinci Protokolde öngörülen 175 milyonluk yardıma karşılık 220 milyon dolar olarak tesbit edilmiş bulunmaktadır. Her yıl tahsis edilecek kredi tutarlarının, Protokolün uygulama süresince mümkün olduğu kadar düzgün bir şekilde yayılması kabul edilmekle beraber, ilk iki uygulama yılı için tahsislerin daha yüksek olabilmesi imkânı tanınmıştır. Bu imkân malî yardımın süratli bir şekilde kullanılmasını sağlayacak niteliktedir.

Malî yardımın şartlarında da, ilk Protokolün elverişli şartlarının ötesinde iyileştirmeler temin edilmiştir. Buna göre, vâdesi 30 yıl olan kredilerin alt yapı yatırımlarına tahsis edilenlerinde ödemesiz dönem 7 yıldan 8 yıla çıkarılmakta ve % 3 olan faiz haddi % 2,5 e indirilmektedir. Sanayi proejlerinde ise faiz haddi, evvelce olduğu gibi % 4,5 oranından hesaplanacaktır.

Yaklaşık olarak Üçüncü Beş Yıllık Plân döneminde yürürlükte kalacak olan İkinci Malî Protokolün sona ermesinden bir yıl önce, malî yardım alanında üçüncü bir dönem için öngörülebi- lecek hükümleri incelemek hususunda da tarafların mutabık kalmışlardır. Birinci Malî Protokolde bulunmayan bu yeni taahhüdün amacı, metinlerin onaylanma formalitelerinden dolayı Toplu- luğun Türkiye'ye malî yardımına ara vermesini önlemektir.

3. Avrupa Kömür ve Çelik Birliğinin Yetki Alanına Giren Maddelerle İlgili Anlaşma :

Katma Protokol ve Malî Protokol ile birlikte imzalanan Anlaşma, bu sahada gümrük birliği dışında tutulan kömür ve demir - çelik endüstrisi ürünlerinin, uygun görüldüğünde ve ilerde taraflarca tesbit edilecek usullere göre, ortaklık rejimine dâhil edilmelerine imkân vermeye mâ- tuftur. Böylece, bu konuda ilerde bir karar alındığı zaman, bütün anlaşmaların yeniden ta- diline gitmek gibi uzun bir prosedüre başvurma zorunluluğu ortadan kaldırılmış olmaktadır.

4. Son senet :

Son senet, imzalanan bütün metinlerin tadadedildiği ve tarafların imzalanan anlaşmalarla ilgili niyet ve yorum beyanlarının yer aldığı hukukî belgedir.

VI - Sonuç

1. Yukarıdan beri açıklanan hususlar muvacehesinde, memleketimizin ekonomik ve sosyal kalkınmasının gerçekleşmesine ve Türkiye'nin çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmasına büyük ölçü- de yardımcı olacak nitelikte görülen anlaşmaların onaylanmasını öngören tasarı, Komisyonumuz- ca da uygun mütalâa edilmiş ve mevcut üyelerin oybirliği ile benimsenmiştir.

2. Millet Meclisi metninin 1 nci, 2 nci ve 3 ncu maddeleri Komisyonumuzca da aynen kabul edilmiştir.

3. Tasarının, önemine ve mahiyetine binaen Genel Kurulda öncelik ve ivedilikle görüşülmesi hususunda istemde bulunulması kararlaştırılmıştır.

Genel Kurulun tasviplerine arz edilmek üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile sunulur.

Başkan	Sözcü	Kâtip	
Ankara	Samsun	Muş	Adana
Y. Köker	F. Tevetoğlu	İ. Bingöl	M. Öztekin
Ankara	Cumhurbaşkanıca S. Ü.	Gaziantep	Giresun
İ. Yetiş	M. İzmen	İ. T. Kutlar	S. Orhon
Konya	Konya	Niğde	Ordu
O. N. Canpolat	S. Çumralı	H. A. Göktürk	B. S. Baykal

Toplantıda bulunmadı. Toplantıda bulunmadı.

Tabii Üye	Trabzon	Tunceli
S. Özgür	A. Ş. Ağanoğlu	A. Bora

Toplantıda bulunmadı.

MİLLET MECLİSİNİN KABUL ETTİĞİ
METİN

«Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir Ortaklık Yaratan Anlaşma» ya ekli «Geçici Protokol» ün birinci maddesi uyarınca 23 Kasım 1970 tarihinde Brüksel'de imzalanmış olan Katma Protokol ve Ekleri ile Mali Protokol, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu yetki alanına giren maddelerle ilgili Anlaşma ve Son Senet'in onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun tasarısı

MADDE 1. — 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da imzalanmış, 4 . 2 . 1964 tarih ve 397 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunmuş 22 . 10 . 1964 tarih ve 6/3820 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmış, 20 . 11 . 1964 tarih ve 6/3930 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe girmiş olan «Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir ortaklık yaratan Anlaşma» ya ekli «Geçici Protokol» ün birinci maddesi uyarınca, bahis konusu Anlaşmanın 4 ncü maddesinde gözetilen geçiş döneminin gerçekleşme şartları, usulleri, sıra ve süreleri ile ilgili hükümlerini tesbit etmek üzere 23 Kasım 1970 tarihinde Brüksel'de imzalanmış olan «Katma Protokol ve Ekleri» ile «Mali Protokol», «Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu yetki alanına giren maddelerle ilgili Anlaşma» ve «Son Senet» in onaylanması uygun bulunmuştur.

MADDE 2. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu kanunun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

GEÇİCİ KOMİSYONUN KABUL ETTİĞİ
METİN

«Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir Ortaklık Yaratan Anlaşma» ya ekli «Geçici Protokol» ün birinci maddesi uyarınca 23 Kasım 1970 tarihinde Brüksel'de imzalanmış olan Katma Protokol ve Ekleri ile Mali Protokol, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu yetki alanına giren maddelerle ilgili Anlaşma ve Son Senet'in onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun tasarısı

MADDE 1. — Millet Meclisi metninin 1 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 2. — Millet Meclisi metninin 2 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 3. — Millet Meclisi metninin 3 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

